

FORORD

Dette nummer af Arbejderhistorie bærer præg af, at den historiske forskning efter Sovjetunionens sammenbrud har fået adgang til stadigt flere kildesamlinger fra de tidligere kommunistiske regimer og nyt afklassificeret materiale i de vestlige arkiver. Ikke mindst når det gælder Mellemkrigstiden, har adgangen til nyt kilde-materiale givet forskerne helt nye muligheder for at afklare og komme mere til bunds i hidtil ubesvarede spørgsmål, og for at lægge nye brikker til det, der tidligere har været et utydeligt puslespil med uklare konturer af den kommunistiske verdensbevægelses aktiviteter rundt omkring i verden.

Det gælder i sagens natur ikke mindst den kommunistiske bevægelses hemmelige og konspirative virksomhed, som belyses i de to første artikler. Niels Erik Rosenfeldt, Jesper Jørgensen og Morten Møller skriver om ét af Den Kommunistiske Internationales omfattende netværk af 'forbindelsespunkter' rundt omkring i verden, nemlig det københavnske. Julie Birkedal Riisbos artikel er anden og sidste del af en biografisk undersøgelse af den danske kommunist Georg Laursens liv i Sovjetunionens tjenste.

Den første artikel er tillige et eksempel på, at når adgangen til nye kildesamlinger gør det muligt nærmere at indtage nyt land i kortlægningen af den skjulte aktivitet, er det også muligt at komme længere i analysen af, hvorledes de kommunistiske partiers udadvendte arbejde kan forstås. Konkret bidrager artiklen til kortlægningen af, hvordan Kominterns ledelse i Moskva i praksis forsøgte at styre de enkelte landes kommunistpartier via et omfattende bureaukratisk apparat, herunder 'Afdelingen for Internationale Forbindelser' (OMS), og dets 'forbindelsespunkter', eksemplificeret ved det københavnske, der kommunikerede ved hjælp af kurerer, hemmelige lejligheder, falske pas, kodede meddelelser og instrukser, penge mv.

Men ligesom den sovjetiske planøkonomi ikke altid blev som planlagt, var det ikke givet på forhånd, at Moskva-ledelsens planer og intentioner med Kominterns hemmelige virksomhed blev til virkelighed rundt omkring i verden. Derfor er Niels Erik Rosenfeldt, Jesper Jør-

gensen og Morten Møllers artikel ikke blot en kortlægning af et vigtigt aspekt af Kominterns hemmelige og konspirative virksomhed, men samtidig et bidrag til at kunne belyse denne virksomheds virkningshistorie. Som sådan kan artiklen læses som endnu en ny brik til belysning af det faktiske struktur- og aktørbaserede samspil mellem Moskvas intentioner på de enkelte kommunistpartiers vegne. Kominterns virke var ikke bare et samspil mellem Moskvas styring og de nationale kommunistpartiers miks af følgagtighed, uenighed og nationalt bagland. Det er i høj grad en historie om, hvordan dette samspil blev formidlet, formet og farvet af de omfattende aktiviteter, der udførtes gennem bl.a. de internationale forbindelsespunkter.

Julie Birkedal Riisbros artikel om den danskfødte Georg Laursens liv har sin tyngde i 1930'erne og 1940'erne, hvor han først kom til at arbejde som sovjetisk agent i Fjernøsten og senere under og efter krigen var en højtplaceret medarbejder i henholdsvis Komintern og Sovjetunionens Kommunistiske Parti. Var København – trods DKP's begrænsede opbakning og betydning for Komintern – et helt centralt europæiske forbindelsespunkt i 1930'erne, var Shanghai det i Fjernøsten. Efter tilbageslaget med Chiang Kai-shek-regimets brutale og blodige nedkæmpning af kommunister og fagforeningsfolk under Shanghai-opstanden i 1927 satte Komintern og Moskva hårdt ind på genvinde en position i byen for ikke at miste indflydelse på udviklingen i Kina og Fjernøsten. Dermed er historien om Georg Laursen ikke blot en historie om en dansk malersvends internationale virke. Det er en personbåret historie om en central del af Kominterns virksomhed i vitale brændpunkter for den kommunistiske bevægelse.

Artiklen er samtidig et bidrag til at belyse Moskvas relationer til de skandinaviske kommunistpartier, idet Georg Laursen efter krigen fik en central placering i SUKP's Afdelingen for International Information (OMI), der videreførte Kominterns arbejde med håndtering af informationer om personer og udviklinger i de udenlandske kommunistiske partier. Men hvor Laursen mod alle odds overlevede den store udrensningsterror i 1930'erne, så blev han til gengæld fældet af Stalins sikkerhedssystem i 1949. Han blev arresteret og dømt til forvisning i Kasakhstan. Allerede i 1951 blev han dog løsladt, men så var hans rolle i verdenshistorien også udspillet, og han levede derefter et stille liv med sin familie i Moskva indtil sin død i 1977.

En anden og tidligere revolutionær bevægelse behandles i artiklen om

den demokratiske opposition i København i revolutionsåret 1848. Her undersøger Anne Engelst Nørgaard den radikale fløj af revolutionsbevægelsen, som ellers var domineret af nationalliberale og bondevenner. Den demokratiske opposition repræsenterede den fløj, der formulerede kravet om udvidelse af stemmeretten til alle samfundsklasser. *Arbejderhistorien* har tidligere beskæftiget sig med forløberne for den socialistiske bevægelses opståen i 1870'erne, men den fornyede interesse for det danske demokrati og det danske demokratis historie (jf. Jeppe Newers bog *Fra skældsord til slagord* (2011)) har igen åbnet blikket for den demokratiske bevægelses indflydelse på begivenhedsforløbet efter enevældens fald. Det er Anne Engelst Nørgaards opfattelse, at demokratiet spillede en større rolle for revolutionsbevægelsen 1848-49 end tidligere antaget, og i artiklen undersøges nøjere indholdet i den demokratiske agenda.

I essay-sektionen bringer vi to essays, som redaktionen har modtaget fra Anders Gantriis, det ene skrevet af Werner Andersen-Lund om hans opvækst i et landsbymiljø sydvest for Aarhus i starten af det 20. århundrede, og det andet af Oda Carøe Brandt om den anarkistiske organisation Internationale Unges Forbund, som blev stiftet i 1930, og hvis medlemmer senere rejste til Spanien for at kæmpe på republikkens side mod Franco. Det er en medrivende beretning om borgerkrigen og nogle mennesker, der ikke lod det blive ved en forestilling om en radikal anderledes verden, men omsatte ord til handling og for manges vedkommende måtte bøde for det med livet. Oda Carøe Brandt selv vendte tilbage og blev aktiv i modstandskampen, og senere forkvinde for Kvindeligt Arbejderforbunds afdeling i Horsens.

Som indledning til de to essays har Anders Gantriis skrevet om sit venskab med Werner Andersen-Lund, efter at Anders selv var flyttet fra Skive til Aarhus for at læse på universitetet. Werner Andersen-Lund var kendt i anarkistiske kredse og en nær ven af Carl Heinrich Petersen.

Spaniens frivillige er også omdrejningspunktet i debat-sektionen, hvor forfatterne Albert Scherfig og Charlie Krautwald til bogen *Brødrene Nielsen – Breve fra Den Spanske Borgerkrig* giver svar på tiltale til Iben Bjørnssons anmeldelse i sidste nummer af *Arbejderhistorie*. Diskussionen går på, om på hvilke præmisser og med hvilken vinkel, man som faghistoriker kan og skal formidle den biografiske fortælling på.

Radikale unge er imidlertid ikke det eneste aktuelle emne, der tages op.

Flygtninge er som bekendt også et centralt emne i den offentlige debat i dag, og det er der faktisk ikke engang noget nyt i. Krige, borgerkrige og forfølgelse af mindretal i kriseramte stater har eksisteret i århundreder og har sendt flygtninge ud i verden – og også til Danmark – for at finde sikkerhed og tryghed. Vi har derfor sat fokus på danskernes møde med flygtninge de sidste 100 år, som det fremtræder i et udvalg af plakater, fotos og løbesedler, som findes på Arbejdersmuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Første del bringes her, anden del i næste nummer.

Anmeldelserne står denne gang også i et internationalt lys med kyndige vurderinger af værker om den svenske fascismes forsøg på strandhugst blandt arbejderne før og under Anden Verdenskrig; den nordiske kommunisme i et komparativt perspektiv; Stalins datter; Østersøen som krigsskueplads og handelsregion; dansk Chile-solidaritet; og SFAH's egne uønskede anbragte, der blev bortsendt til USA. I forlængelse heraf er der udarbejdet en kommenteret oversigt over indkommen, udenlandske litteratur til Arbejdersmuseet & ABA i 2015, hvor der konstateres tendenser i arbejderhistorien til at beskæftige sig med komparative og transnationale studier samt radikalisering og politisk vold.

Indledende har vi en nekrolog over "den sidste arbejder" i Statsministeriet, formand for Socialdemokratiet og forbundsformand Anker Jørgensen, skrevet af SFAH's formand og tidligere forretningsfører for ABA, Henning Grelle. Tak, tillidsmand!

Redaktionen